

I.B. Кочін¹, О.М. Акулова¹, П.І. Сидоренко², Т.М. Гут², О.О. Гайволя¹, Д.О. Трошин¹

**НАУКОВІ ОСНОВИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ
ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ МЕДИЦИНИ КАТАСТРОФ УКРАЇНИ
ЯК ПІДСИСТЕМИ ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНОЇ СИСТЕМИ ПРОТИДІЇ ТЕРОРИЗМУ**

(Повідомлення I)

¹Запорізька медична академія післядипломної освіти,

²Кіровоградський базовий медичний коледж ім. Є.Й. Мухіна

Ключові слова: загальнодержавна система, служба медицини катастроф, тероризм, удосконалення, протидія.

Ключевые слова: общегосударственная система, служба медицины катастроф, терроризм, усовершенствование, противодействие.

Key words: nation-wide system, the Government disaster medicine service, terrorism, improvement, counteraction.

Обґрунтовані місце, принципи та функції Державної служби медицини катастроф України у загальнодержавній системі протидії тероризму. Наукових основ удосконалення потребують підготовка та впровадження нормативно-правового регламенту взаємозв'язку комплексу державних міжгалузевих і міжвідомчих заходів при ліквідації терористичних актів, оперативне керування формуваннями Державної служби медицини катастроф у їх взаємодії з іншими силами, професійна підготовка її особового складу, матеріально-технічне забезпечення роботи формувань.

Обоснованы место, принципы и функции Государственной службы медицины катастроф Украины в общегосударственной системе противодействия терроризму. Научных основ усовершенствования требуют подготовка и внедрение нормативно-правового регламента взаимосвязи комплекса государственных межотраслевых и межведомственных мероприятий при ликвидации террористических актов, оперативное руководство формированиями Государственной службы медицины катастроф в их взаимосвязи с другими силами национальной системы, профессиональная подготовка их личного состава, материально-техническое обеспечение работы формирований.

The article is devoted to the problem of the place, principles and function of the Government disaster medicine service of Ukraine in the nation-wide system of counteraction to terrorism. Development and implementation of the regulatory and operational rules of the relationship for all subsystems, training of personnel and logistical support of work forces are the scientific basis for improving the Government disaster medicine service of Ukraine.

За останні роки в Україні та світі відбулись радикальні соціально-економічні й політичні перетворення, що вимагають принципово нових підходів до розробки й вирішення питань з організації комплексних заходів, спрямованих на ефективну реалізацію державної політики у сфері захисту населення і територій від терористичних актів (ТА), запобігання та оперативного реагування на них. Правову основу боротьби з тероризмом становлять Європейська конвенція про боротьбу з тероризмом від 1977 р. [2], Конституція України, Кримінальний кодекс України, Закон України «Про боротьбу з тероризмом» від 20.03.2003 р. № 638 [10], укази й розпорядження Президента України, постанови й розпорядження Кабінету Міністрів України (КМУ), а також інші нормативно-правові акти, що приймаються на виконання законів України. Державна служба медицини катастроф (ДСМК) України на сучасному етапі розбудови національної системи протидії тероризму – це чітко структурована система державних установ і науково-дослідних закладів, що функціонує у відповідному правовому полі. Однак, поглиблення інтеграції нормативно-правових баз боротьби з тероризмом диктує необхідність розробки й удосконалення організаційних, нормативно-правових, соціально-економічних, управлінських і матеріально-технічних механізмів діяльності ДСМК України.

МЕТА РОБОТИ

Обґрунтування місця, принципів і функцій ДСМК у

загальнодержавній системі України з протидії тероризму. Наукове обґрунтування удосконалення діяльності ДСМК України як підсистеми загальнодержавної системи протидії тероризму.

МАТЕРІАЛИ І МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

В основу проведеного дослідження покладено аналіз даних світових і вітчизняних джерел наукової інформації стосовно стану тероризму та його медико-санітарних наслідків. Теоретико-методологічною основою аналізу є системний підхід з використанням методів структурного аналізу систем, аналогії та порівняння, екстраполяції результатів аналізу досвіду діяльності ДСМК України та світових служб екстреного медичного реагування при ТА.

РЕЗУЛЬТАТИ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

Організація боротьби з тероризмом в Україні та забезпечення її необхідними силами, засобами і ресурсами здійснюються КМУ у межах його компетенції та Службою Безпеки України (СБУ), що є головними органами у загальнодержавній системі боротьби з терористичною небезпекою. До участі у здійсненні заходів, пов'язаних з запобіганням, виявленням і припиненням терористичної діяльності у межах їх компетенції залучають, у разі необхідності, різні Міністерства й відомства, у тому числі Міністерство охорони здоров'я (МОЗ) України (рис. 1). Для безпосереднього управління конкретною антитерористичною операцією та керівництвом силами і засобами,

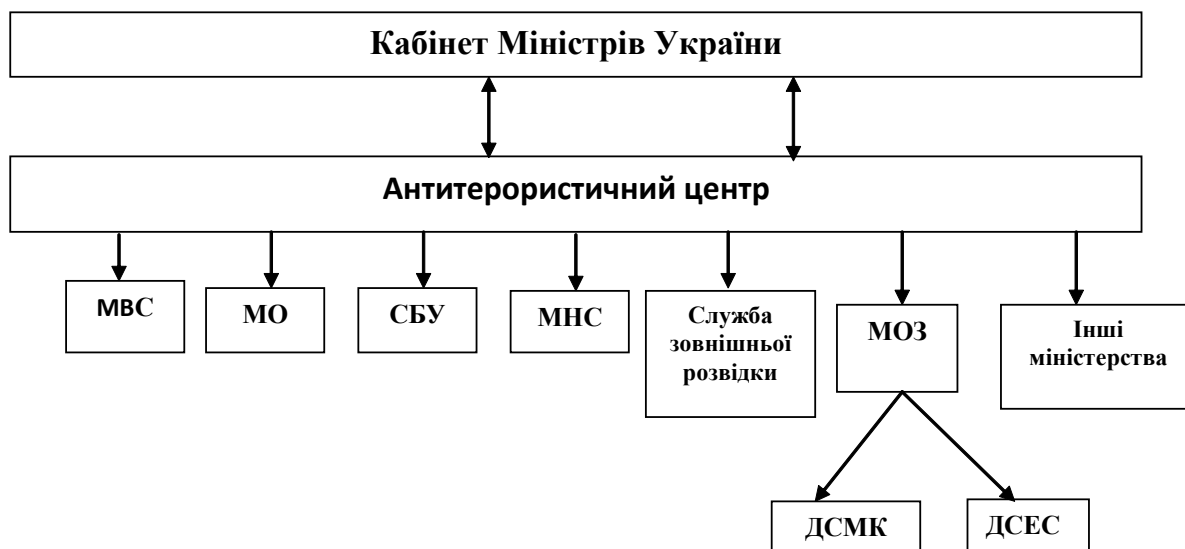

Рис. 1. Місце ДСМК у загальнодержавній системі України з протидії тероризму.

що залучають до здійснення антитерористичних заходів, утворюють оперативний штаб, очолюваний керівником Антитерористичного центру при СБУ або координаційною групою відповідного регіонального органу СБУ. Формування ДСМК України підпорядковуються керівництву Антитерористичного центру, взаємодіють з іншими немедичними відомствами, а також між собою.

Стратегія готовності і своєчасного чіткого виконання запобігаючих і захисних заходів ДСМК при ТА має забезпечити найвищий ступінь безпеки територій і захист населення. Спираючись на закон України «Про боротьбу з тероризмом» від 20.03.2003 р. № 638 [10], діяльність ДСМК з протидії тероризму має базуватись на принципах національної безпеки; державної пріоритетності й превентивності; адекватності дії загрози ТА; диференційованості дії перед загрозою та при здійсненні ТА.

Отже, загальнодержавну систему протидії тероризму складають підсистеми ряду міністерств і відомств України, у тому числі, медична підсистема з надання екстреної медичної допомоги (ЕМД) у дошпитальний і шпитальний періоди у вигляді організаційної форми ДСМК. Функції кожної з підсистем законодавчо регламентовані у нормативно-правових актах, зокрема функції ДСМК законодавчо визначені у «Положенні про Державну службу медицини катастроф», затвердженому постановою КМУ від 11.07.2001 р. № 827 [12], та у «Регламенті реагування закладів охорони здоров'я на виникнення надзвичайних ситуацій», затвердженому наказом МОЗ України від 26.12.2002 р. № 493 [14]. Однак і донині існує проблема відсутності конкретних нормативно-правових документів з планування сукупності питань і забезпечення сил ДСМК при реагуванні на ТА. Аналіз досвіду організації ЕМД постраждалим внаслідок НС в Україні й інших державах (ТА в Парижі в 1985, 1986 р; ТА 1995 р., в Токійському метро з використанням зарину; захоплення терористами заручників в Беслані, Росія, 2005 р. тощо) свідчить, що проблеми реагування всіх державних структур і виникнення

НС при ТА потребують детальної регламентації, як це законодавчо передбачено у Франції (Білий і Червоний плани діяльності державних структур при ТА), в США [7]. Саме тому необхідний аналогічний державний регламент в Україні, що, базуючись на діючій правовій і нормативній базі кожного міністерства й відомства, конкретизує організацію та взаємозв'язок комплексу провідних заходів при ТА з реагування закладів різних категорій і рівнів у їх міжгалузевому й міжвідомчому зв'язку: порядок введення сил, розгортання об'єднаних ешелонованих угруповань, використання матеріально-технічних резервів та особливостей інформаційного забезпечення міжгалузевих сил. Державний регламент, тобто комплексна система державних міжгалузевих і міжвідомчих нормованих заходів при ТА, забезпечить якісне й оперативне управління силами та засобами загальнодержавної системи протидії тероризму, у тому числі, швидке й гнучке реагування керівництва й формувань ДСМК на зміну оперативної медико-санітарної обстановки, згідно з запропонованою державною концепцією забезпечення таких антитерористичних операцій.

Наступним вузловим моментом в ефективності та злагодженості загальнодержавної системи протидії тероризму є її підтримка у стані постійної готовності, тобто підтримка й забезпечення постійної готовності сил і засобів ДСМК до оперативного реагування на ТА. Це положення реалізується шляхом сумісного постійного навчання, практичного дієвого співробітництва між підсистемами, проведення командно-штабних і навчально-тренувальних занять з відпрацюванням практичних навичок і вмінь МНС (пожежної та рятувальної служб) та МОЗ (ДСМК), оперативних формувань МВС, СБУ, прокуратури. При проведенні навчально-тренувальних занять з формуваннями ДСМК потрібно більше уваги приділяти чіткій організації управління, забезпеченню стійкості управління формуваннями й установами ДСМК, взаємодії з іншими аварійно-рятувальними службами з

метою продуктивного співробітництва між службами різних відомств і рівнів, відпрацюванню практичних навичок надання ЕМД [1,3,4].

Основою забезпечення постійної оперативної готовності сил і засобів ДСМК є також чітка організація фахової підготовки та дієвий контроль за підготовкою персоналу і формувань ДСМК. Постановою КМУ «Про затвердження Державної програми створення єдиної системи надання екстреної медичної допомоги на період до 2010 р.» від 05.07.2007 р. № 1290 [13] передбачено забезпечення закладів охорони здоров'я кваліфікованими кадрами шляхом спеціальної та фахової підготовки лікарів з питань організації та надання ЕМД населенню України, в т. ч. під час ліквідації медико-санітарних наслідків НС техногенного, природного характеру, ТА. Лікар будь-якого профілю 1 раз на 3 роки повинен пройти навчання з питань організації та надання ЕМД при НС на кафедрах цивільного захисту та медицини катастроф, медицини невідкладних станів. Однак, в уніфікованих програмах до- і післядипломної освіти лікарів питання їх підготовки до роботи при ТА не передбачені [5,6]. У зв'язку з цим, у світлі сучасних вимог до післядипломної медичної освіти професорсько-викладацьким складом кафедри цивільного захисту та медицини катастроф ЗМАПО розроблено навчально-методичну документацію до нового циклу тематичного удосконалення (ТУ) лікарів «Організація та діяльність Державної служби медицини катастроф України при надзвичайних ситуаціях, пов'язаних з біологічним, хімічним, ядерним тероризмом». Документація представлена навчальним і тематичним планами, тематикою лекційних, семінарських і практичних занять, тестами для самоконтролю (135 тестів) і списком літератури (56 джерел наукової вітчизняної та іноземної літератури). Навчальний план складається з 234 навч. годин, зокрема 77 лекційних, 81 практичних, 76 семінарських занять. Тематичний план охоплює та доповнює усі курси уніфікованої програми післядипломної освіти лікарів з актуальних проблем організації та специфіки діяльності ДСМК з протидії біологічному, хімічному та ядерному тероризму з диференціюванням завдань служби у період повсякденного її функціонування, перед загрозою та при скоєнні ТА. Цикл ТУ лікарів «Організація та діяльність Державної служби медицини катастроф України при надзвичайних ситуаціях, пов'язаних з біологічним, хімічним, ядерним тероризмом» є актуальним за тематикою та практично необхідним у післядипломній підготовці лікарів.

Наступним необхідним кроком щодо наукового удосконалення діяльності ДСМК України потрібні розробка й затвердження МОЗ України медико-технологічних стандартів (протоколів) ЕМД для дошпитального й шпитального періодів. Як доводить досвід ліквідації наслідків ТА [8,9], основними факторами, що обмежують ефективність надання ЕМД у дошпитальному періоді при ТА, є одночасне виникнення великої кількості уражених, дефіцит часу у медичного персоналу при наданні допомоги, недостатнє знання та практичне застосування основних засад лікувально-евакуаційного забезпечення та ЕМД при

НС, зокрема принципів медичного сортування, врахування тяжкості стану уражених, ускладненого психотравмуючим фактором, стресовий стан медичного персоналу у перші години від початку надходження уражених. Впровадження уніфікованих технологій надання ЕМД у вигляді медико-технологічних стандартів у навчальні програми підготовки та перепідготовки лікарів, чітке відпрацювання практичних навичок з виконання алгоритмів як при навчанні, так і повсякденній праці лікарів є запорукою зменшення безповоротних медико-санітарних втрат серед уражених та ефективного медичного забезпечення населення при ТА.

Матеріально-технічне забезпечення роботи формувань ДСМК відбувається зі спеціально створеного медичного резерву запасів майна, діагностичних, імунобіологічних препаратів, реактивів, дезінфекційних засобів, інших матеріалів і приладів, необхідних для роботи формувань ДСМК. Створення резервів медичного майна й лікарських засобів і забезпечення термінового постачання їх для локалізації і ліквідації наслідків ТА здійснюється на основі Постанови КМУ «Про Порядок створення і використання матеріальних резервів для запобігання, ліквідації надзвичайних ситуацій техногенного і природного характеру» від 29.03.2001 р. № 308 [11]. Резерви створюються заздалегідь з метою оперативного їх використання у разі загрози виникнення і ліквідації НС відповідного рівня. Однак відсутність поточного постачання специфічних антидотів, тест-систем для термінової лабораторної ідентифікації агентів ТА, експрес-діагностики характеру й ступеня ураження населення, відсутність достатньої кількості приладів, техніки для масової санітарно-гігієнічної обробки населення, транспорту для термінової медичної евакуації уражених створюють труднощі й визначають специфіку матеріально-технічного забезпечення роботи формувань ДСМК і вимагають чіткої організації, планового забезпечення всім необхідним у повсякденний період функціонування ДСМК, своєчасного забезпечення та оперативної доставки матеріально-технічних ресурсів у зону ТА.

ВИСНОВКИ

1. Національна система протидії тероризму – це чітко організована система державних установ і відомств, медична підсистема якої представлена ДСМК України.
2. Підготовка та впровадження нормативно-правового регламенту щодо взаємозв'язку комплексу державних міжгалузевих і міжвідомчих заходів при ліквідації ТА дозволить оптимізувати національну систему протидії тероризму.
3. Науково-практичного удосконалення в ДСМК України, як медичної підсистеми національної системи протидії тероризму, вимагають оперативне управління медичними формуваннями у їх взаємодії з іншими силами, професійна підготовка особового складу, матеріально-технічне забезпечення роботи формувань служби.
4. Наукове удосконалення діяльності ДСМК у зазначених напрямках гарантує постійну готовність сил і засобів служби до оперативного реагування на ТА, реалізацію державної політики України в галузі протидії тероризму.

ЛІТЕРАТУРА

1. Акулова О.М. Алгоритм ідентифікації біологічного терористичного акту / О.М. Акулова, І.В. Кочін, І.Ф. Шило та ін. // Запорожский медицинский журнал. – 2009. – №1. – С. 107–109.
2. Європейська конвенція про боротьбу з тероризмом від 27 січня 1977 року Страсбург // Збірка договорів Ради Європи. К.: Парламентське видавництво, 2000. – С. 26–31.
3. Кочін І.В. Підготовка формувань та закладів Державної служби медицини катастроф до роботи у надзвичайних ситуаціях: Навч. посіб. / І.В. Кочін, Г.О. Черняков, Н.В. Баранова, В.З. Бурлай; під ред. І.В. Кочіна. – Запоріжжя: ЗДПУЛ, 2000. – 128 с.
4. Кочін І.В. Медицина катастроф: [виробниче видання] / І.В. Кочін, Г.О. Черняков, П.І. Сидоренко; під ред. І.В. Кочіна – К.: Здоров'я, 2008. – 724 с.
5. Кочін І.В. Про деякі ключові питання в підготовці лікарів-епідеміологів / І.В. Кочін, О.М. Акулова // Вестник гигиены и эпидемиологии. – 2008. – Т. 12, №2. – Приложение. – С. 40–43.
6. Кочін І.В. Шляхи удосконалення якості підготовки лікарів України на кафедрі цивільного захисту та медицини катастроф у контексті Болонського процесу (Повідомлення II) / І.В. Кочін, О.М. Акулова, І.Ф. Шило та ін. // Запорожский медицинский журнал. – 2009 – Т. 11, №4. – С. 132–135.
7. Роцін Г.Г. Система невідкладної медичної допомоги США. Особливості її організації та підготовки фахівців: Довідковий посібник / Г.Г. Роцін, М.М. Корнієнко, М.В. Нацюк та ін. – К., 2004. – 204 с.
8. Роцін Г.Г. Алгоритми та контрольні тести з невідкладної медичної допомоги у надзвичайних ситуаціях: Метод. посібник / Г.Г. Роцін, М.В. Нацюк, О.Л. Зіневич та ін.; під ред. Г.Г. Роціна. – К.: МОЗ України, Укр. НПЦ ЕМД та МК, НМАПО ім. П.Л. Шупика, 2007. – 168 с.
9. Слепушкин В.Д. Разработка и внедрение алгоритма оказания анестезиолого-реанимационной помощи раненым при террористических актах / В.Д. Слепушкин, Д.А. Абдаев, О.Г. Бериев и др. // Анестезиология и реанимация. – 2004. – №3. – С. 7–9.
10. Закон України «Про боротьбу з тероризмом» від 20 березня 2003 р. № 638.
11. Постанова Кабінету Міністрів України «Про Порядок створення і використання матеріальних резервів для запобігання, ліквідації надзвичайних ситуацій техногенного і природного характеру» від 29 березня 2001 р. № 308.
12. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Державну службу медицини катастроф» від 11 липня 2001 р. № 827.
13. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної програми створення єдиної системи надання екстреної медичної допомоги на період до 2010 р» від 05 липня 2007 р. № 1290.
14. Наказ МОЗ України «Регламент реагування закладів охорони здоров'я на виникнення надзвичайних ситуацій» від 26 грудня 2002 р. № 493.
15. Barnaby W. Guerra e terrorismo biologico. Gli arsenali segreti nel mondo. – Roma: Fazi Editore, 2003. – 256 p.
16. 28-th International Symposium of Intensive Care and Emergency Medicine (матеріали з'їзду), 18–21 березня 2008 р. – Brussels, 2008.
17. 7-th Annual Disaster Forum (матеріали з'їзду), 21–24 квітня 2008 р. – Афіни, 2008.
18. 7-th UCLA Conference of Public Health Disasters (матеріали з'їзду), 21 травня 2008 р. – Los Angeles, 2008.

Відомості про авторів:

Кочін І.В., д. мед. н., професор, зав. каф. цивільного захисту та медицини катастроф ЗМАПО, академік Української академії оригінальних ідей.

Акулова О.М., к. мед. н., доцент каф. цивільного захисту та медицини катастроф ЗМАПО.

Сидоренко П.І., директор КБМК ім. Є. Й. Мухіна, к. мед. н., доцент, член-кореспондент Міжнародної кадрової академії, заслужений лікар України.

Гут Т.І., заступник директора КБМК ім. Є. Й. Мухіна.

Гайволя О.О., ст. викладач каф. цивільного захисту та медицини катастроф ЗМАПО.

Трошин Д.О., к. мед. н., ст. викладач каф. цивільного захисту та медицини катастроф ЗМАПО.

Адреса для листування:

Кочін Ігор Васильович. 69063, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, буд. 55, кв. 15.

Тел.: (061) 764 19 79.